

Diàlegs

Sobre la rereguarda en guerra a Catalunya, 1936-1937

JOSÉ LUIS MARTÍN RAMOS

Universitat Autònoma de Barcelona

JOAN VILLARROYA I FONT

Universitat de Barcelona

ANDREU MAYAYO (A.M.): Comencem aquest diàleg amb José Luis Martín Ramos i Joan Villarroya, catedràtics d'història contemporània, de la UAB el primer, de la UB el segon. Ho fem tot just coincidint amb el 75è aniversari dels esdeveniments dels Fets de Maig de 1937. Però el que ens interessa sobretot es la publicació del llibre de José Luis Martín Ramos, que, pràcticament trenta cinc anys després torna als seus orígens, no als orígens del PSUC, sinó en aquest cas va mes enllà del PSUC, per intentar explicar el país en aquests primers deu mesos de Guerra Civil o de Revolució, del juliol del 1936 al maig del 1937. El seu és un llibre que se'ns diu que omple forats, però més que omplir forats aporta noves idees, noves interpretacions, que són les que ens interessin avui debate. I comencem per la primera, important, que és, més enllà del que en la literatura historiogràfica, el fracàs del cop d'estat militar i el que provocarà: un sacseig a la institució republicana, una dualitat de poder sobre la qual el professor Martín Ramos creu que s'hauria de matisar, ja que en aquests primer mesos d'inici de la guerra civil...

JOSÉ LUIS MARTÍN RAMOS (J.L.M.R.): Sí. La tesi de dualitat de poder, que jo recordo haver-la llegit per primera vegada al llibre de Pierre Broué, és una tesi mimetitzada de la interpretació de la Revolució Russa; i és la tesi que serveix per a parlar després d'una suposada dialèctica revolució-contrarevolució interna. Va tot lligat. La meva comprensió dels fets, ara per ara, és que no n'hi va arribar a haver mai una dualitat de poder, si pensem en la referència que aquesta tesi té respecte a la situació russa del 1917. No n'hi ha dos poders que s'enfrontin, tots

dos amb voluntat de poder, de poder total, que és el moment quan hi ha una situació de dualitat de poder. El que sí es produeix és l'existència de dues institucions que tenen determinats poders. És a dir, més que de dualitats de poder, d'una doble funcionalitat de poder, el que hi hauria és el poder institucional, que manté el govern de la Generalitat, que el manté molt més enllà del que sovint es pensa —i aquí, per exemple, el meu company Francesc Bonamusa remarca molt, crec que encertadament, el tema de la política econòmica, l'organització i fins i tot el pagaments dels salaris, diguem-ne. I després hi ha, evidentment, una institució que és nova, que surt dels fets de juliol, i que és fruit d'un pacte polític, no fruit d'un assalt d'aquest primer poder, sinó d'un pacte polític que ofereix aquest primer poder, que és el govern de la Generalitat. El pacte polític que ofereix Companys a les organitzacions obreres, i que sovint es diu «a la CNT». No, a totes les organitzacions obreres, i que tots accepten. L'únic, segons el seu propi testimoni, que rebutja aquest pacte polític és Joan Garcia Oliver, i l'únic recolzament que té Garcia Oliver de la CNT és la secció de L'Hospitalet. És a dir, el suport d'en Xena, que serà sempre un corcò d'aquesta història, un personatge poc citat, per altra banda. Coincideixo amb això, només amb això, amb un historiador, l'Agustí Guillamón, que, amb una línia interpretativa que estaria en les antípodes de les meves conclusions, conclou el mateix, que no hi ha doble poder. Això ho podríem matisar, després. Si anem àrea per àrea, sí que hi ha situacions on hi ha un confrontació de poders, concretament la situació de la seguretat, de l'ordre públic. Aquí sí que trobaríem una policia institucional i uns organismes institucionals que tenen endavant seu un organisme com les patrulles de control, que es plantegen elles mateixes com alternativa global o total a les forces de seguretat institucional. Però això és una situació concreta, no general.

JOAN VILLARROYA (J.V.): Jo, seguint el que deia el José Luis, l'únic que voldria afegir és que..., una cosa són aquestes grans visions de comparació, la revolució, el gran discurs... És evident que el comitè de milícies no es vol carregar la Generalitat ni la Generalitat... és a dir, des d'aquesta perspectiva estic d'acord. L'altra cosa és que, almenys en els primers mesos, diguem-ne, setmanes, jo penso que no hi ha una dualitat, hi ha un desgavell en quant al funcionament real, pràctic; em baso per exemple en l'àrea metropolitana, en la mateixa Barcelona i en les mateixes ciutats com Badalona, que més o menys he estudiat una mica. Que les primeres setmanes, espontàniament, formalment es manté l'ajuntament, es crea un comitè de milícies, que en aquest cas és de salut pública, que el podem comparar al Comitè Central de Milícies Antifeixistes, però a l'hora es creen comitès de barri, comitès de guerra, que en les primeres setmanes, en la seva barriada, tindran pràcticament tot el poder. És a dir, no hi ha un enfrontament però sí que cadascú vol mantenir la seva parcel·la de poder. I això jo penso..., que aquest reflex és el que es donarà principalment en el poder més important, que és el poder de les armes, la seguretat, el control i la policia. I això se'n va fins i tot mes enllà dels

Fets de Maig. Perquè recordem que el juliol de 1937 encara moltes d'aquestes patrulles s'enfronten als guàrdies d'assalt quan les volen desarmar. Per un altra banda, tens l'enquesta de l'agost del 36, on encara no saps a cada localitat o comarca exactament qui forma part del comitè. És a dir, en el discurs general del José Luis estic absolutament d'acord, en com va anar el tema del poder a partir del juliol de 1936, però penso que en la praxis del dia a dia, d'entrada el que va haver-hi, com no podia ser d'una altra manera, tal com va anar tot plegat, és que en molts llocs espontàniament la gent va dir «ara es la nostra». Si tenim en compte, com el José Luis Martín Ramos diu, que hi ha una gran organització a Catalunya, però que la seva manera de funcionar orgànicament es horitzontal i no vertical, això explica en part com van anar les coses a partir de l'estiu del 36. A part d'això, hi ha un tema encara per mi no prou estudiat com és qui controla les empreses i com. Pel que vaig mirant, les primeres setmanes, estic parlant de les primeres setmanes després del cop d'estat, en el control de les indústries i de les fàbriques, en aquestes primeres setmanes, passa una mica el mateix. Sempre veiem, que al gener i febrer de 1937, el món econòmic s'ha organitzat, però què va passar a l'agost, el setembre... Penso que com en el camp polític i d'ordre públic tampoc es seguien ni les consignes del propi Govern de la Generalitat ni les del Comitè Central de Milícies Antifeixistes, sinó que cada comitè d'aquestes fàbriques, en funció del tarannà i dels personatges es feien una mica, entre cometes, «senyors feudals» del funcionament de cada empresa.

J.L.M.R.: Més que doble poder, hi ha una fragmentació del poder, una centrifugació del poder que també hauríem d'interpretar a la llum de quina és la potencia, l'estabilitat de l'Estat republicà, del propi Estat espanyol, en general. La tesi de la feble nacionalització espanyola d'en Borja de Riquer ha d'estendre's també respecte de la feblesa de la construcció institucional de l'Estat espanyol. Però analitzar això, ja seria anar molt mes enllà. El que cal ara és remarcar que hi ha una extrema fragmentació del poder. D'altra banda, Manuel Cruells fa molt temps ja va escriure que si bé el Govern de la Generalitat no aconsegueix controlar plenament la nova situació, per la seva banda el Comitè Central de Milícies Antifeixistes de «central» només té el nom, tampoc controla, perquè, efectivament, com diu en Joan, aquí cadascú fa del seu territori el seu domini, sigui econòmic, sigui jurisdiccional, sigui polític.

A.M.: En tot cas, en aquesta nova situació que es crea a partir de juliol, majoritàriament la historiografia ens havia donat una imatge pràcticament d'implosió d'Esquerra Republicana, el partit majoritari des del punt de vista electoral a l'època republicana i per tant, doncs, de desaparició. Al llibre, el professor Martín Ramos el que està dient és que, sobretot a partir de la nova institucionalització municipal, ell creu que no és tan clar que Esquerra Republicana, com a partit, mes enllà de les persones, com a partit, hagi desaparegut.

J.L.M.R.: És que Esquerra Republicana venia d'una situació molt difícil, de ressaca dels Fets d'Octubre de 1934, de ressaca de la crisi interna, després de l'elecció del Front Popular i del retorn dels empresonats i exiliats, i de l'ajustament de comptes pels fets del 34; i tenia que fer una conferència o congrés precisament els dies que es produeix l'aixecament militar. Per què dic això? Perquè, efectivament, l'aixecament agafa a Esquerra en un moment de transició, en un moment en el qual tenia que resoldre tota una sèrie de qüestions d'organització i correlació interna; entre elles, la incorporació de la gent del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra que estava encara per acordar i que no s'arribarà a fer formalment fins el febrer del 38. En aquesta situació, els fets de juliol i agost sí que van agafar al partit, com a tal partit, a contrapeu, per estar-hi en un moment de transició, però Esquerra Republicana com a projecte polític general no va desaparèixer. És a dir, el van mantenir els dirigents principals, els que es van quedar al peu del canó i alguns elements que van retornar, com va ser el cas d'en Tarradellas. El van mantenir Companys, Tarradellas,... I a escala local, tindríem que examinar situació per situació. Seria força complex fer aquest examen, perquè aquesta situació de fragmentació donà lloc a circumstàncies molt diverses. Però el fet és que no va haver un ensorrament d'Esquerra Republicana, va haver-hi un primer moment d'acomodació. Si anéssim a valorar totes les organitzacions, això possiblement l'hi deuria passar gairebé a totes, d'una manera o d'altra, per una raó o per una altra. D'aquesta situació d'adaptar-se a una nova situació creada, Esquerra republicana comença a sortir-se'n clarament a partir de la reorganització municipal —a partir de l'octubre del 1936—, quan comença a recuperar el poder local i es reorganitza; hi ha documentació que mostra que es torna a activar els organismes directius interns... En fi, tot això, no desapareix i el cert és que a partir de la tardor del 36 és ja un element actiu en els termes en que sempre havia estat Esquerra Republicana, que no era un partit centralitzat, que era un partit *sui generis*, un moviment, i per tant, amb aquestes característiques. Crec que és el gran factor polític, juntament amb el PSUC al llarg de tota la guerra. Esquerra Republicana no és només un actiu, un agent polític actiu únicament a través dels seus dirigents, com Companys, sinó com a Esquerra. Serà també un agent polític actiu en la política republicana espanyola, a partir sobretot de la instal·lació del Govern de la República a Barcelona. I tota una sèrie de qüestions portaran a la convicció de la direcció d'Esquerra —que llavors està assumida per Tarradellas, ja em situo en el 38— a considerar que ha d'intervenir directament en la política espanyola per a resoldre les relacions entre el Govern de la República i el de la Generalitat.

J.V.: No, jo penso, que, sobre aquest tema, el de la desaparició d'ERC..., evidentment que no passa en absolut. Penso que, institucionalment, amb la capacitat política del mateix Companys, de Tarradellas, és a dir, dels dirigents d'Esquerra, és evident que les crisis i les solucions de les crisis passen per ells en aquest ni-

vell de decisions polítiques, i com deia el José Luis, això continuarà com sembla, com un interlocutor davant del Govern central. I em sembla que és evident. L'altra cosa és que, per exemple, el poder d'ERC s'afebleix, igual que com de la mateixa forma el projecte republicà s'afebleix... Estem davant un projecte revolucionari, des de l'anarquista al comunista, i per tant, els discursos revolucionaris són els capdavanters. Des d'aquesta perspectiva, per a mi, el seu marc d'actuació és diferent i per tant, no és el mateix el 31-32 que el 36-37. Des d'aquesta perspectiva la capacitat política de maniobra d'ERC queda afeblida. També perd part de les joventuts i perd capacitat de mobilització. I en la guerra la capacitat de mobilització és molt important. I després, en els anys de la República, la relació amb els rabassaires, la relació amb el CADCI, no és que fos fluida, és que pràcticament estan en el mateix bloc. I en canvi, aquests dos blocs que hi he esmentat, al llarg de la guerra se separen d'Esquerra. Per tant, la tesi de la desaparició, evidentment, que no; l'altre qüestió és que en primer lloc pel projecte, perquè es diferent el del 31 que el del 36, i en segon per algunes pèrdues d'aliances polítiques, jo penso que el partit queda afeblit, que no vol dir desaparegut .

A.M.: Deixa'm fer una postil·la... En el joc de partits que existeix, i dins de la mateixa Esquerra Republicana, en aquests primers mesos, el professor Martín Ramos el que fa és un joc de miralls entre Tarradellas-CNT, Companys-PSUC... Ho dic, perquè, apart d'afegir qualsevol cosa... a què obeeix tot això? Si és un tipus de plantejaments de perspectives diferents, temes personals... És a dir, que passa aquí?

J.L.M.R.: Primer, vull ratificar que dir que no desapareix no vol dir que no es debiliti, i que, a més, té un repte nou. Del 31 al 36 Esquerra Republicana defensa la seva hegemonia política davant de la Lliga, que no li afecta al seu món social, a la seva base social, al seu ideari. Mentre Esquerra durant la guerra tindrà un nou competidor qui li planteja el repte de perdre l'hegemonia; aquest és el PSUC, que competeix amb bona part del seu ideari, competeix per l'adhesió de bona part de les seves bases, les joventuts, etc. Respecte a aquest joc de miralls esmentat per l'Andreu, en la primera part de la guerra, fins els Fets de Maig, hi ha una coneguda discrepància, no sé si utilitzar la paraula «tàctica» en el millor sentit dels termes, entre Companys i Tarradellas respecte a com millorar la defensa de les institucions, les institucionalitzacions i la política republicana. Mentre que Companys desconfia, jo crec que amb raó, del compromís, del pacte polític amb els anarquistes, Tarradellas té una posició completament diferent. Tarradellas, que es refà políticament en la seva relació amb els anarquistes, considera que més enllà de la recuperació de la institucionalització, que creu que els anarquistes ja no podran frenar, el següent pas és la lluita per l'hegemonia a Catalunya. Això l'hi planteja la necessitat, en el cas d'en Tarradellas, de mantenir una aliança amb els anarquistes, amb determinats sectors anarquistes, per fer-hi front al PSUC,

que per a Tarradellas és l'enemic principal. Pel contrari, en la seva desconfiança cap els anarquistes, Companys i altres membres d'Esquerra Republicana, es troben coincidint amb les posicions del PSUC, que és un partit que acaba de néixer, que està dirigit per una persona que ha estat membre de la Generalitat durant el 34 juntament amb ells, Joan Comorera; és un partit que, encara que s'ha adherit a la Internacional Comunista —però això està molt lluny—, és encara una mica «un dels nostres». Després dels Fets de Maig, sobretot després del nou Govern de juny, quan la CNT queda fora del govern, les coses canviaran i Tarradellas i Companys acostaran posicions enfront del PSUC.

J.V.: Jo estic totalment d'acord amb el José Luis, i fins i tot diria que de vegades ens oblidem dels tarannàs personals... d'allò que deies... formalment el Tarradellas era al Partit Nacionalista..., hi ho era encara al 19 de juliol, quan ell fa el pas endavant i es presenta a Companys. Aquesta actitud de Tarradellas la podem comparar amb la llista del diputats que hi havia d'Esquerra i que el 19 de juliol es presenten... Però després, el Tarradellas, jo penso que dins de tota aquesta complexitat del que és tot el conjunt de la guerra, té una nineta als ulls que és el tema de les indústries de guerra i aquí ell mantindrà una relació amb sectors o dirigents anarquistes, com Vallejo, que venen més del sector sindicalista, que l'ajuden a les indústries de guerra i amb els quals sempre mantindrà una estreta relació.

J.L.M.R.: I no només Tarradellas. Hi ha una història que no és tan coneguda, la història de l'Ajuntament de Barcelona. A l'Ajuntament de Barcelona hi ha una confrontació oberta entre Esquerra Republicana i el PSUC. En aquesta confrontació oberta la CNT dona suport a les posicions d'Esquerra i Esquerra dóna suport a les posicions de la CNT. Un fet concret és el de la discussió sobre la municipalització del transport. El PSUC fa d'això un camp de batalla, sobretot a partir del juny del 1937, i es troba amb l'oposició frontal d'Esquerra Republicana dins de l'Ajuntament de Barcelona. Explícitament, amb quins arguments? El que venen a dir els republicans és que els transports estan gestionats per la CNT, i la municipalització dels transports suposaria un greuge per aquesta gestió de la CNT. Aquesta relació Tarradellas-Vallejo va acompanyada per altres relacions a altres nivells, podríem mirar també altres escenaris...

J.V.: Sí, estic pensant ara en Badalona, l'alcaldia passa de mans dels republicans d'ERC a mans dels anarquistes a partir de la primavera del 1937. Però sempre serà anarquista cenetista. A la suma de regidors dels tres blocs majoritaris, CNT, Esquerra i PSUC, si Esquerra i PSUC s'haguessin aliat mai hagués estat possible la alcaldia de la CNT. Per tant, vol dir que Esquerra sempre en aquest cas va recolzar als candidats cenetistes, i entre altres raons aquest suport s'explica perquè hi ha una relació històrica entre dirigents d'Esquerra Republicana lo-

cals amb aquests dirigents sindicalistes des dels anys anteriors a la guerra, i això també pesava i molt.

A.M.: Per tant, hi ha una visió que segurament, per lo que dèiem ara d'aquest joc de miralls, d'uns sectors d'Esquerra i CNT o anarquistes, d'intentar situar el creixement del PSUC al voltant d'un apropament de sectors i classes mitjanes professionals i per tant, sobre la naturalesa d'aquest PSUC que neix al 1936. El professor Martín Ramos explicita, no tan sols en el seu llibre sinó en treballs anteriors, que malgrat tot, el PSUC és un partit obrer, malgrat el cert apropament de sectors d'aquests, de les classes mitjanes professionals... Per tant, on situem aquest nou subjecte polític que apareix al juliol del 1936?

J.L.M.R.: El mite, la fal·làcia, la falsedat de la consideració del PSUC com a partit de classes mitjanes, partit de botiguers, com el partit del GEPCI (Gremis i Entitats de Petits Comerciants e Industrials, de la UGT catalana)... La identificació entre el PSUC i el GEPCI primer va ser un instrument de propaganda política de la CNT durant la crisi de la primavera del 1936, i després això ha passat a la historiografia, i és absolutament fals. L'afiliació o la militància del PSUC té els mateixos percentatges que l'afiliació del Partit Comunista Francès al 1948, i no se li discuteix a aquest darrer la seva condició de «partit obrer». I pel que fa a la presència de sectors professionals: Què no hi és en el Partit Laborista dels anys vint i trenta? Ningú posa tampoc en dubte el caràcter obrer del Partit Laborista de l'època... El PSUC és un partit majoritàriament de treballadors, amb un component camperol molt important, i això darrer significa una competència oberta amb Esquerra Republicana; amb presència de professionals... de mestres, metges, doctors, «professionals liberals»; i finalment amb un component petit, reduït, sobretot més reduït del que sovint es diu, de petits empresaris comercials, botiguers o industrials. I això a més explica la duresa de la confrontació entre CNT i UGT. Si el PSUC hagués estat un partit de classes mitjanes no estaria recolzat i en simbiosi amb un sindicat fort, la UGT, que esta competint amb la CNT i que arriba a posar dels nervis a la CNT, que no està acostumada a tenir davant un competidor que l'hi està trepitjant els talons.

J.V.: En el món rural és clar que els enfrontaments dels rabassaires amb els partidaris de les col·lectivitzacions, explica les relacions d'aquests amb el PSUC. Els rabassaires també havien estat, en aquests primers mesos, enfrontats i en algunes localitats fins i tot assassinats amb diversos enfrontaments, amb els anarquistes més extremistes. Però no deixen de ser, malgrat determinats discursos acadèmics, pagesos, no jornalers, tot i que fossin petits propietaris i no grans propietaris, com en molts casos, en debats més ideològics i acadèmics, es diu o es defensa. Penso que aquell és un debat més acadèmic, més ideològic... Allò, la petita burgesia, el botiguer... que la realitat, és que hi havia al país, i el PSUC,

se'n va políticament aprofitar. Bé, però quan vas veien els quadres de moltes localitats que estan estudiades, hi veus que la seva procedència no és de la petita burgesia, sinó que eren del món del treball, i és evident, tal com ja el David Ballester va anar posant en solfa als seus estudis sobre la UGT, que molts d'aquests quadres eren obrers.

A.M.: Passem a un tema al qual el professor Joan Villarroya va dedicar la seva tesi ja fa gairebé vint-i-cinc anys, a la violència a la rereguarda. Sobre aquesta qüestió, en el llibre del professor Martín Ramos s'intenta explicitar que la utilització de la violència en el combat polític contra l'adversari no serà patrimoni única i exclusivament d'una determinada organització, sinó que, d'una manera o altre, el conjunt de forces polítiques i sindicals d'aquella època hi participaran en aquesta repressió.

J.L.M.R.: Jo vaig partir, i els hi faig tot el reconeixement, del llibre pioner de Joan Villarroya i Josep Maria Solé i Sabaté; vaig partir i segueixo partint sempre d'aquell estudi de la violència a la rereguarda. Sempre podem afegir-hi noves dades, però el mapa, el panorama de la violència va quedar establert definitivament i a partir d'aquella obra i podem avançar. Llavors, el que jo em vaig preguntar es, Quins van ser els agents? Quins van ser els protagonistes? Aquí tenim les víctimes i tenim una base de dades sobre la que podem seguir treballant, però el que no sabem es quins van ser els victimaris. Tenim un clixé, el clixé del «faiero», membre de la FAI, com a responsable de la violència, i si el «faiero» és murcià, millor que millor, eh! Aquest clixé no s'aguanta per enlloc... Des del primer moment en que vaig començar a treballar el món de les patrulles de control —vaig circumscriure'm el àmbit barceloní perquè és més fàcil documentalment, però a més perquè les patrulles de control de Barcelona no només actuen a Barcelona sinó que actuen a tot el territori— el que vaig trobar, la primera meva gran sorpresa es que allà hi havia faistes, cenetistes no faistes, militants del PSUC i de la UGT i les JSU de Catalunya, hi havia republicans, republicans d'Esquerra Republicana i fins i tot republicans d'Acció Catalana Republicana. I aquests darrers no apareixien amb posicions subalternes dins de patrulles de control de Barcelona, sinó amb posicions importants, de direcció. Estaven tots. Van estar tots des del primer moment perquè l'origen de les patrulles és una de les conseqüències de les jornades de juliol i continuen estant tots quan tot això es va organitzant i es va anar institucionalitzant. Tant és així, que estan tots, que pacten quotes de participació, i aquestes quotes més o menys es respectaran durant tota la història de les patrulles de control de Barcelona. Si estan tots en patrulles de control, estan tots en l'exercici de la violència perquè, en fi, no ens creguem l'eufemisme dels «incontrolats». Estan tots molt controlats. Sí, clar que hi ha «incontrolats», però el gruix de la violència que s'exerceix no és la del «incontrolat». El que sí hi ha és una evolució dels diferents sectors

respecte de com considerar aquesta violència organitzada. Si té sentit continuar-la o si s'ha d'aturar. I aquí sí que hauria una diferència per les posicions que sectors minoritaris de la CNT comencen a prendre —Peiró n'és l'exemple habitual— juntament amb el PSUC i la major part d'elements republicans, encara que no tots; una posició d'autocrítica de la violència en molts sentits. En fi, va haver-hi una reacció en calent, i en fred hagueren de reaccionar d'una altra manera, considerant que la violència estava tenint conseqüències socials, conseqüències polítiques i, per tant, aquí sí que comencen a haver-hi diferències. I al final haurà qui defensarà el manteniment de la violència organitzada com a violència revolucionària, com a depuració de la societat, com a instrument quirúrgic per a extirpar el càncer de la dreta i la reacció. Això es seguirà mantenint per part de la majoria dels anarquistes, en bloc, perquè aquesta serà una de les seves tesis distintives, la policia revolucionària i, per tant, la violència revolucionària, pel POUM i fins i tot per certs sectors republicans.

J.V.: Aquest és un tema sobre el que avui tenim suficients estudis per analitzar-lo. Penso que mentre es produeix aquesta violència es van organitzant els organismes de seguretat i ordre públic, del qual les patrulles de control seran el símbol, el símbol d'aquest ordre públic revolucionari. Les patrulles continuen i en part les formen milicians que espontàniament havien format part de les primeres milícies que es formarem a partir del 19 de juliol de 1936, que com en altres llocs que han estat estudiades, per exemple a Madrid, a mesura que s'institucionalitzen totes aquestes milícies espontànies, els seus dirigents i milicians són els que van entrant als organismes revolucionaris d'ordre públic. Crec que aquí queda encara algun aspecte aclarir. Per exemple, malgrat que totes les forces estiguin a dins de les patrulles de control, representades amb unes determinades proporcions, la línia d'actuació la marquen molt per mi, em puc equivocar o no, aquests grups, que tu al final expressaves. Els partidaris de la cirurgia social més extrema i que defensen que no és possible la revolució sense la violència. La prova és que el mateix 20 de juliol hi ha uns grups que surten i assalten i cremen les primeres esglésies. I aquí encara no s'ha organitzat res. I molta d'aquesta gent formarà part de les milícies i també de les patrulles. I malgrat que tenim aquesta composició global de presència de totes les organitzacions polítiques i sindicals a les patrulles de control, penso que la gent que dur la iniciativa des dels primers moments de manera espontània, després en organismes ja més institucionalitzats, són els que tenen el control i la iniciativa dins del conjunt del que són aquests organismes. Per tant, la responsabilitat del que va passar recau majoritàriament en aquests sectors. I, en canvi, està demostrat o que hi ha sectors de la CNT, de l'anarquisme —parlo d'en Peiró—, del PSUC i d'Esquerra que valoren que una cosa són les circumstàncies, evidentment, tenim els feixistes, dels que hi havia que defensar-se, i un altre cosa era la violència cega i gratuïta, en alguns casos influenciats pels resultats dels fets bèl·lics.

Un exemple el tenim en alguns pobles de les comarques gironines, on fins el novembre de 1936 la repressió havia estat mínima, però com a reacció a l'amenaça d'un bombardeig i d'un suposat desembarcament a la rereguarda es van produir fortes represàlies. I, per tant, aquí el conjunt de les forces han aconseguit que durant els primers mesos mes sagnants no passi res. En aquest sentit, continuo pensant que els que tenien una idea de la revolució segons la qual en cas de guanyar passarien comptes, i de manera violenta —d'això podem llegir coses a la premsa en els anteriors a la guerra sobre en el cas de guanyar el que farien—, doncs alguns d'ells varen tenir presència en els organismes, i és des d'aquests organismes que apliquen aquest programa i són una mica els representants d'aquesta idea de la revolució. A veure, avui en dia i en el llibre del Jose Luis mateix està present, no sé si després en parlarem, hi ha un cas emblemàtic que és el de la Fatarella, és a dir, tu veus allò! Jo fa poc hi vaig ser-hi... quan veus encara aquell paisatge..., parlar de grans propietaris i altres narracions que he llegit, les trobo una mica ridícules i mal contextualitzades. Però, en canvi, sabem que molts dels dirigents que van anar a frenar la suposada contrarevolució, eren representants d'aquesta idea de cirurgia revolucionària a través de la violència... En fi, jo continuo pensant que la violència formava part de la mentalitat de determinats grups d'acció i que en casos com el més amunt esmentat, a finals de gener de 1937, l'exerciren amb força, perquè si perdien el control sobre la violència acabava també el seu poder. Si s'acaba el seu paper de guardians de la revolució, tant en el món rural com en el món urbà, la seva funció perdia protagonisme.

Penso que hi ha una interrelació entre la gent que forma aquests grups i que controlen les primeres setmanes les milícies, i els que controlen molts dels comitès de fàbriques; i que per la seva pròpia formació, molts eren obrers sense cap qualificació, mantenien un discurs revolucionari d'acabar amb els burgesos, amb els feixistes, però no eren capaços de garantir el funcionament d'aquestes fàbriques. Per tant, mantenir el control de l'ordre públic era vital per a mantenir el seu poder en altres organismes revolucionaris. La prova la tindrem en que quan perdin aquest control, si analitzem molts d'aquest personatges que citem, quan els tenim situats en els organismes d'ordre públic revolucionaris: Què passarà amb ells quan, a partir de la primavera de 1937 són descavalcats? I no ho dic seguint la visió o documentació de la Causa General franquista o dels contraris, no, no... seguint la seva pròpia documentació. Tots aquests, Aubís i companyia... o els Justo Bueno, a través de les memòries d'uns, estudis d'uns i altres, va sortint... I moltes vegades han de fugir o s'han de protegir, cas de l'Ortíz o l'Ascaso, de les seves pròpies organitzacions.

A.M.: Fets de Maig. Finalment revolta anarquista?

J.L.M.R.: Crec que fonamentalment fou una revolta d'anarquistes. Per què ho dic en plural? Perquè que no he trobat documentació com per pensar que hi hagi

un projecte definit, únic, o que sumi diferents propostes que desemboquessin en la revolta. Sí, en canvi, he trobat prou testimonis de què hi ha una sèrie d'avingudes que coincideixen en una posició de confrontació i finalment de revolta. Fonamentalment de sectors anarquistes que veuen que estan perdent els espais de poder que tenien; un d'ells, molt important, és el control de la violència, el control del carrer. Els Fets de Maig, ho explico al llibre, no s'entenen sense la crisi política, la llarga i podrida —perquè es podreix, s'enrareix— crisi política del Govern de la Generalitat a partir del primers mesos del 1937; una crisi que es va allargant i un dels temes neuràlgics d'aquesta crisi és la qüestió de l'ordre públic. De manera més precisa l'absorció de tot el món patruller, la dissolució de les patrulles i la constitució d'un Cos Únic de Seguretat en el qual quedaria tothom englobat, però sota la jerarquia del Govern de la Generalitat. Aquest és un tema de confrontació activa. Altres sectors anarquistes el que estan defensant és l'espai de poder econòmic propi, una de les avingudes anarquistes que acabarà desembocant en la rebel·lió de maig la constitueix la Federació Local de Barcelona, la qual defensa el desbordament del pacte sobre les col·lectivitzacions i la transformació immediata de la col·lectivització pactada en socialització, que per entendre'ns, és sindicalització integral, control sindical integral en benefici de la CNT. I tot això també coincideix amb les avingudes de les dissidències internes, que són moltes dins de la CNT. La dels que mai havien estat d'acord amb el pacte de juliol del 1936 i els que, havent-s'hi sotmès a l'acord, molt aviat van deixar d'estar d'acord, com pot ser l'Escorza o com pot ser altra gent; com poden ser quadres poc coneguts, perquè son quadres intermedis, però que en l'època remenen molt les cireres, com els que Garcia Oliver esmenta en les seves memòries, que són la gent del sindicat del transport, del sindicat del metall... Tots aquests van confluint en la desembocadura final de la revolta, encara que ben bé és possible que mai constituïssin un únic riu. S'arriben a coordinar? No ho tinc clar, no ho he aconseguit veure en la meua recerca. No és necessari que s'arriben a coordinar, per altra banda. Quin és, doncs, el meu dibuix? Aquí hi ha una situació de confrontació política creixent a Catalunya, de revolta anarquista enfront del procés d'institucionalització, enfront dels propis compromisos presos per la direcció de la CNT que va sumant al llarg del gener, quan comença ja la resposta anarquista als decrets del Tarradellas, que no és d'acceptació dels decrets, malgrat que davant la decisió de Tarradellas no els poden evitar. Tot va sumant: decrets del Tarradellas, qüestió de l'ordre públic, el tema de la socialització, el tema del control intern. Quan es dispara això? Tots aquest sectors disconformes, rebels dins de la CNT, queden continguts encara mentre queda en l'aire la possibilitat de que hagi un canvi polític en la Generalitat favorable a la CNT, que és el que es planteja del març a l'abril d'aquell 1937. Del març a l'abril la CNT provoca la crisi del Govern de la Generalitat, ho provoca la CNT catalana; ho provoca l'Esglesas dimitint com a conseller, el que llança una bola de neu que arrossega a tothom. L'objectiu d'aquesta crisi és fer un canvi a partir del qual la correlació

de forces dintre del Govern de la Generalitat es modifiqui a favor de la CNT, de manera que la CNT tingui la majoria en el govern i a més es canviï la orientació política de la Generalitat. Quan això no tira endavant, quan aquesta alternativa fracassa, quan la revolta, la canalització política de la rebel·lió fracassa, aleshores ja l'únic que queda és la rebel·lió armada. I arribats a aquest punt, hi ha una documentació enigmàtica que parla fins i tot d'organitzar un cop per pressionar de cara a un canvi polític. No sé de qui és, però hi és. En qualsevol cas, respon a un moviment, a una olla que està bullint i que esclata. No esclata els primers dies de maig, no esclata amb els fets de la Telefónica, esclata abans. Esclata amb els fets de Puigcerdà, i amb el fet de l'assassinat del Roldán Cortada, del PSUC, per un «control» anarquista; segueix amb les «batudes» policials a l'Hospitalet com a conseqüència de l'assassinat d'en Cortada, i la resposta d'ocupació dels carrers per gent armada. Per a mi els fets de Puigcerdà són cabdals pel desencadenament de la revolta. Per què? Perquè Puigcerdà és un punt estratègic fonamental per tota aquesta gent. Puigcerdà és el principal pas de la relació exterior d'aquest món anarquista i, per tant, els fets de Puigcerdà són estratègicament claus. I a partir d'aquí es precipita la revolta. I els fets de la Telefónica s'inscriuen en tot això.

J.V.: És el punt que acaba de fer d'espoleta...

J.L.M.R.: Sí, però és que quan explota allò, no es tracta de la primera deflagració; és a dir, la gent ja està al carrer abans dels fets de la Telefónica. I quan l'Artemi Aiguader va cap a la Telefónica és després d'un Consell de la Generalitat en el qual no són capaços de posar-se-hi d'acord i donen poders genèrics a Esgleas i a Aiguader perquè reconduixin la situació. Esgleas evidentment no utilitza cap poder i en canvi Aiguader, ho interpreta —no pas inadequadament— com un aval per intervenir i evitar de nou la pèrdua del control del carrer. Quan es planteja la qüestió del control del centre de les comunicacions telefòniques —hi ha el conegut incident de la interrupció de les converses telefòniques d'Azaña—, Artemi Aiguader no té cap dubte en controlar això, perquè si no llavors... Com podrà reconduir la situació? La qüestió del control de les centrals de comunicació estava en tots els manuals de revoltes, cops i revolucions de l'època.

J.V.: Em sembla bé el que dius... Revolta dels anarquistes... Jo he llegit el llibre iestic bastant d'acord, perquè... És clar, la crisi de govern que és al març, també comporta que tot el abril estem en una crisi de govern, per tant des del propi govern no es pot intentar reconduir el que passi, sigui el que sigui... Al contrari, com que no hi ha govern i els dirigents polítics i sindicals no es posen d'acord, potser aquests sectors anarquistes —els Amigos de Durruti, són els emblemàtics, estudiats per l'Agustí Guillamón— tenen més influència. Penso que els Fets de Maig sempre els hi he vist com una cosa tristament lògica. És a dir, la dreta té uns interessos molt clars, hi ha un front català d'ordre, un front de dretes, en

que malgrat les diferències, que també en van tenir, però en defensar l'essència del seu ordre social, polític i econòmic les diferències eren poques. En canvi, si agafem el Front Popular com a punt de partida... Jo sempre dic: un home del POUM, que formava part de les candidatures del Front Popular i un home d'Acció Catalana Republicana que també hi era, què tenien en comú en quant al model de societat futura? Poques coses. Clar, si aquestes diferències de programa, dels republicans, socialistes, anarquistes, i dins dels anarquistes, dels sindicalistes i dels «faieros», fan que la cosa encara sigui més complexa. Si aquestes diferències les poses en el context de la Guerra Civil, que és una acceleració de l'enfrontament, de la violència... i a més, que de mica en mica arriba la derrota... Bé, els anarquistes entren al Govern central, però no hi entren perquè sí, hi entren perquè les circumstàncies són molt adverses a finals d'octubre, principis de novembre, quan tot sembla que estigui a punt d'enfonsar-se. És més, els feixistes creuen que la guerra esta a punt d'acabar perquè entraran a Madrid. Per tant, hi ha postures que són forçades per les circumstàncies. Els mateixos anarquistes que formen part dels organismes governamentals accepten un exèrcit popular, altres no l'accepten i abandonen les columnes. Molts d'aquests dissidents els trobem a Barcelona, han tingut protagonisme, alguns d'ells en les columnes i precisament, quan comença el gran debat a principis del 37, molts d'ells acaben abandonant les columnes perquè no estan d'acord amb el procés de militarització. No oblidem, però, que molts altres es queden fins el final. Penso que els sectors que veuen que van perdent, presència i poder en el control sobre l'ordre públic, dins els front de guerra, en l'economia... van perdent, de fet, perden el control de les fronteres, no solament a la Cerdanya amb el final d'Antonio Martín, «El Cojo de Málaga», sinó a la Seu d'Urgell i a l'Alt Empordà. Aquest és un control que van mantenir durant set o vuit mesos. Aleshores hi ha sectors d'aquest tipus, i com diu José Luis això ja està bullint per tot arreu i al final acaba explotant, i el bloc governamental, que és el que acabarà després formant part del Govern de la Generalitat al mes de juny, és el que s'enfronta als anarquistes, però no amb tots, i al POUM. Després dels Fets de Maig, alguns intentaràn ser esborrats de la història, serà el cas del POUM. També hem de tenir en compte que malgrat les interpretacions segons les quals la CNT i el POUM eren bloc únic, que s'enfronta al bloc reaccionari... Bé, això són coses que es diuen, que s'escriuen i que encara s'interpreten... Però, en realitat, el POUM i la CNT, si es mira bé la trajectòria de la CNT, que era de les dues organitzacions, la més forta, van fer una aliança circumstancial, no hem d'oblidar que el POUM era un partit polític marxista. Per tant, és el petit el que a mesura que es veu apressat, busca el paraigües del gros; i si a nivell de programa no em sembla que hi havia moltes coincidències, sí que hi havia... Sobre això jo ho recordo en militants de l'època, en molts casos, es detecten les trajectòries d'homes del PSUC, d'homes de la CNT i d'homes del POUM que en determinats moments de la seva vida, dels anys vint i trenta, s'havien creuat. I aleshores sí que hi ha un cert sector de la CNT

que veu el POUM no com un aliat, però sí que es nega a acceptar l'acusació de que els militants del POUM eren uns aliats dels feixistes, com s'acabarà dient.

J.L.M.R.: Fixa't que no necessitem en absolut al POUM per entendre els Fets de Maig. Nomes necessitem al POUM per analitzar les seqüeles dels Fets de Maig. Per què? Doncs perquè és una revolta d'anarquistes, però és una revolta que després té conseqüències polítiques i que ha de tenir conseqüències polítiques institucionalment assumides. Què és lo que no es pot assumir perquè això magnificaria la crisi? Que la revolta ha estat d'anarquistes i que per tant hi hauria una responsabilitat que la CNT hauria d'assumir. Aquesta és la primera reacció que té el PSUC internament, però evidentment no tira endavant. La CNT quedarà com a tal més o menys exonerada dels Fets de Maig i s'agafarà al POUM, que va actuar molt feixugament, acabant com a cap de turc, per carregar-l'hi les culpes...

J.V.: ... I també s'ha de tenir en compte que hi ha dirigents que han intervingut per frenar l'enfrontament de manera pública, és el cas del mateix García Oliver, tot i que alguns militants, els històrics, m'explicaven a mi quan era jove que com a conseqüència de la seva intervenció li deien el «besucón»...

J.L.M.R.: Va sortir amb la cua entre cames...

J.V.: Ara que parlem de García Oliver, la seva trajectòria ens explica també una mica... és a dir, si no entenem ben bé com funcionava, com n'és de complex aquest món anarquista. Des de la historiografia, García Oliver és un dirigent important i que mana molt, però en realitat, mana fins allà on mana, i es veu que les posicions del Baix Llobregat i les seves no eren gens coincidents. Ja que parlem d'en García Oliver, en Josep Maria [Solé Sabaté] i jo estem estudiant un tema que espero que, relativament de aquí a poc, el puguem publicar, que és l'Escola Popular de Guerra de Catalunya. I aleshores veiem que qui la funda a l'agost del 36 és el García Oliver. És una cosa paradoxal, sobretot si pensem que és un militant de la FAI el que funda una escola de oficials, malgrat que d'entrada se'n diguessin tècnics. L'home que alhora mana a finals d'agost del 36 la columna «Los Aguiluchos» posa les bases per crear oficials de l'exèrcit... No oblidem les memòries del president de l'audiència de València, que d'entrada mira de reüll que un expresidiari com García Oliver sigui ministre de justícia, però que després lloa la seva tasca i la seva capacitat d'organització. Aquesta tasca i les postures que defensaven molts militants anarquistes, explica, penso jo, les diferències entre els dirigents que volen frenar els enfrontaments i els que no els hi fan cas.

J.L.M.R.: Fixa't en la fotografia que estem fent. García Oliver és qui al juliol del 36 rebutja la proposta de Companys, i quin suport té? Són els que al maig se li enfronten. Xena és un dels elements dirigents de la revolta.

A.M.: Una de les conseqüències dels Fets de Maig del 37 és la pèrdua de competències pròpies de l'autogovern de Catalunya, que s'havia engreixat a partir de juliol del 36, agafant competències de l'Estat per la pròpia desaparició de la institucionalitat republicana, i que tot sovint en la historiografia es diu que hi ha una voluntat de la voracitat de l'Estat de recuperar aquestes competències o de reduir l'autogovern, d'aprofitar l'avinentesa. En canvi, el professor Martin Ramos el que diu en el seu llibre, sense dubtar de que aquesta voracitat pròpia de l'Estat, que sempre la té, és de que no hem sabut doncs, tampoc, d'una manera o altre, ser mereixedors de l'autogovern i de la capacitat d'autoorganització per intentar fer les coses millor.

J.L.M.R.: Molt esquemàticament. Al juliol la fragmentació, centrifugació que hem vist a Catalunya també es produeix a la resta del territori espanyol que no queda dominat pels rebels. I per tant, el Govern de la República perd capacitat de control sobre bona part de l'Estat, entre ella Catalunya. Què passa a Catalunya? Que com no hi ha una ensorrada de la Generalitat, la Generalitat ocupa tot aquell espai de gestió, d'atribucions que l'Estat tenia. Assumeix la responsabilitat de la guerra, assumeix tota la responsabilitat de les forces d'ordre públic, del control de fronteres, de l'ensenyament primari, de la universitat, de la legislació econòmica, de la legislació laboral. Res d'això era de competència estatutària. El Govern central no tindrà capacitat de reacció davant això. Quan es comença a plantejar el primer conflicte o la primera discussió sobre les competències i les relacions entre un i l'altre, ve pel finançament d'aquesta gestió. El Govern de la Generalitat, en concret Tarradellas, trobarà un primer recurs extraordinari pel finançament intervenint les sucursals del Banc d'Espanya i les delegacions d'Hisenda, i es quedarà no amb tot el diner de l'Estat, sinó amb la possibilitat de disposar del diner de l'Estat dipositat en aquestes institucions. Però això també té una data de caducitat, perquè la Generalitat no té una capacitat de regenerar recursos. Per tant, a mitja tardor del 36, ja començarà una dialèctica Generalitat-Govern de la República que singularment protagonitzen Tarradellas-Negrín, com a Conseller de Finances, el primer, i, el segon, com a Ministre d'Hisenda, per posar ordre en els números. Darrera del fet de posar ordre en els números hi ha la discussió quines competències ha de mantenir o no ha de mantenir. L'actitud del govern de Largo Caballero com a cap de govern fou acceptar el *statu quo*: que la Generalitat mantingui el que gestiona a canvi de que la Generalitat sigui eficient en la gestió de la guerra, en la gestió de l'ordre públic i en la gestió de l'economia. I en la gestió de l'economia una qüestió fonamental és la producció per a la guerra. Què es el que passa en la primavera del 1937? Que la gestió de la guerra ha estat absolutament deficient, la cosa és molt complexa.... Que la gestió del Govern de la República, del seu Cap que és ahora Ministre de la Guerra, també està sota la polèmica. Que la Generalitat no aconsegueix mai controlar les fronteres, i que, a més, la gran carta que es té, que no és una

altre que la capacitat productiva catalana, la producció per a la guerra, potser sigui certa; però el Govern central d'això no en treu cap redit. El gruix de la producció de les indústries de guerra se'n va al Front d'Aragó, que és un dels fronts mes inactius del moment. Al final, clar, els Fets de Maig —que comencen amb el tema del control de Puigcerdà i que obliga a la intervenció dels carrabiners, és a dir, de la força d'ordre públic que controla el ministre d'Hisenda, que és Negrín— posen de relleu que la Generalitat no ha estat capaç de resoldre la qüestió de l'ordre públic, ans al contrari, s'ha anat deteriorant, convertint-se en el nòdul fonamental de la seva implosió interna. A més, el control del Front d'Aragó ha disparat totes les alarmes, perquè la gran por que van tenir tots fou que les milícies abandonessin el front i marxessin sobre Catalunya per sumar-s'hi a la revolta. Amb lo qual, la reacció immediata del Govern de la República —no del Govern Negrín, encara no era el seu cap, sinó del govern Largo Caballero, que fou el que va intervenint per acabar amb els Fets de Maig— va ser, d'acord amb la Constitució i l'Estatut, la de que l'Estat intervingués transitòriament, de manera indefinida, l'ordre públic. D'altra banda, les qüestions de guerra no havien estat mai de la competència de la Generalitat i, per tant, l'Estat assumí plenament el Front d'Aragó i la competència de guerra. Era la seva competència. Com recuperar la competència (que, per altra banda, ja ha vingut recuperant-la) del control de fronteres i parlem de tota la resta. Però el que no farà Largo Caballero i tampoc farà Negrín, encara que amenaci amb fer-ho, fou retrotreure la situació competencial de Catalunya a l'estricta Estatut del 1932. Aleshores, la pèrdua del control de l'ordre públic, per tant, és simplement un producte de la voracitat de l'Estat? O és, i jo crec ho és fonamentalment, la conseqüència més directa del fracàs polític del control de l'ordre públic? La pèrdua de la competència de guerra ve vinculat amb això i vinculat també amb el retard que està acumulant la Generalitat en la reorganització de l'exèrcit popular. Aquesta és la meua visió. Després, efectivament, podem veure que, per l'altra banda, per part de les institucions republicanes, hi hauran posicions que voldrien convertir aquesta intervenció transitòria en una anul·lació permanent. Començant per Azaña... Jo no sé si a partir dels Fets de Maig és que es beu l'enteniment o què, però en els seus quaderns de La Pobleta escriu bestieses autèntiques sobre la qüestió de Catalunya. I a més incita constantment sobre aquest assumpte. No parla en termes d'intervenció de l'ordre públic, sinó en termes de «*rescate del orden publico*», per cert paraula de moda... «La Humanitat» li contesta: escolti'm aquí no pot haver-hi rescat perquè ningú ha segrestat res; el que hi ha és una intervenció transitòria que volem que sigui el més breu possible. I per sota segueix el tema de finances que continuarà i que no s'acabarà.

J.V.: Aquest és un gran tema de debat. En síntesi, el primer, el punt de partida és: l'Estat es fragmenta. A vegades des de la dialèctica aquesta d'Espanya-Catalunya ens oblidem del Consejo de Asturias, del Govern d'Euskadi, del Consejo de

Aragón, que és acceptat i la seva existència és acceptada pel Govern de la República. És a dir, que aquesta fragmentació es dona arreu del territori controlat per la República, no solament a Catalunya, com determinada historiografia manté. Catalunya és l'únic territori que té un estatut, perquè al juliol del 36 l'únic que té un estatut és Catalunya. I aleshores, és cert que els governs de la Generalitat superen i amb escriu les competències estatutàries, fins i tot el president Companys s'atorga el dret de l'indult. Aquesta és una realitat que es va donar. Quin és el final d'aquest procés? Jo recordo que Edmon Vallès va escriure que la feblesa i l'enfrontament entre les forces polítiques, va possibilitar que el Govern central recuperés les competències i n'anul·lés d'altres a partir del maig de 1937. I tenint en compte que no fou únicament el Govern de la Generalitat el que va ultrapassar les seves competències, això fou possible fins els Fets de Maig. El Govern central el que fa són dos coses vitals; bé, en farà tres. La primera, recuperar l'ordre públic, recordem que fou Companys mateix el que demana cinc mil guàrdies d'assalt, que ja no se'n aniran. La segona, recuperar el control del front d'Aragó i després el control de les indústries de guerra. I, en tercer lloc, en el tema front José Luis ha dit una cosa, diu, el ritme de militarització no anava igual en el Front d'Aragó que en el Front Central, perquè pensem que des de l'octubre del 36 fins a la primavera del 37 l'exèrcit popular s'organitza al voltant de Madrid, les batalles de Madrid, Jarama, Guadalajara... Caldria veure si en els altres fronts que no són Aragó s'organitzen al mateix ritme. El govern central quina arma té? La mateixa que tenia el Tarradellas quan discutia com a conseller de Finances, tenint el control dels recursos de les sucursals del Banc d'Espanya, amb comitès i amb ajuntaments que anaven a demanar-l'hi diners per pagar les despeses que tenien. L'Estat central té la caixa i aquest és un poder que Negrín, primer com a ministre d'Hisenda i després com a cap de Govern va utilitzar, com és lògic. Però algunes competències ja estaven en vies de centralització, em baso en aquest estudi que estem fent sobre els oficials sortits de l'Escola Popular de Guerra de Catalunya. Passen a l'escalafó de l'exèrcit popular abans o després dels Fets de Maig? Doncs abans, el 13 de març de 1937, un decret en el diari del Ministeri de la Guerra de Largo Caballero reconeix tots els oficials que fins aquell moment han sortit, els hi dóna un grau, reconeix l'Escola Popular de Guerra de Catalunya, i a partir d'aquell moment ja els nomenaments no es publicaran mai en el Diari de la Generalitat de Catalunya. Només es publicaran en el Diari del Ministeri de la Guerra. Per tant, aquí hi ha un fet que ens mostra que abans d'arribar a la intervenció després dels Fets de Maig, ja hi ha hagut un acord. No és aquest un tema banal, potser per les circumstàncies financeres de la Generalitat i com en Josep Lluís ha dit perquè Largo Caballero vol mantenir el *statu quo* i que funcioni. I aquest és un cas, l'Escola funciona, existeix. Ara, els nomenaments ja no els fa la Generalitat, i estem parlant del març del 37 eh! Els hi fa el Govern. I els que surten a l'abril ja no surten en el Diari de la Generalitat, sinó únicament al del Ministeri de la Guerra...

J.L.M.R.: Clar, perquè aquí pel mig estan els acords de València...

J.V.: Sí, és conseqüència dels acords de València. Però ja n'hi ha abans...

M.R.: És a dir, a València hi ha una primera trobada formal de la Generalitat i el Govern de la República. Tarradellas, Joan Josep Domènech, Comorera i Negrín, Prieto i Peiró tenen una reunió en la que posen fil a l'agulla, en principi, de la qüestió financera, de la qüestió militar...

A.M.: Quina data és la trobada aquesta?

J.L.M.R.: El 15 de febrer de 1937. Primer és la carta de Lluís Companys a Largo Caballero demanant la negociació, i la reunió és al febrer...

J.V.: I això que dic jo és entre 13 i 15 de març... Ha de ser la conseqüència...

J.L.M.R.: Un detall d'això. Un dels comptes que la Generalitat presenta al Govern, ho dic molt ràpidament, són els plusos de salari que la Generalitat ha decidit donar a les forces d'ordre públic. I abans, clar, el tècnic del Ministerio de Hacienda que intervé en les discussions dels comptes diu: escolti, això és una decisió de vostès, nosaltres, en l'àmbit de la República, no hem decidit aquests plusos. Per què els hem de donar? Per què els hem de comptar com a despeses?

A.M.: Darrera pregunta. El llibre es titula «La rereguarda a Catalunya» i no pas «La Guerra Civil a Catalunya», això amb una idea... Jo crec que indueix a pensar que estem parlant d'un moment que hi ha un context de guerra a Espanya, però que almenys en aquests primers deu mesos la guerra no es viu com a tal, no hi ha front de guerra a Catalunya, o queda molt lluny; i malgrat, doncs, que defensar Madrid és defensar Catalunya i totes aquestes coses, la guerra, almenys pel seu plantejament, pel professor Martín Ramos està molt lluny i no hi ha ni tan sols la capacitat de creació de lleves que puguin ajudar a l'esforç de guerra...

J.L.M.R.: La guerra està lluny perquè mes enllà de l'èpica i de les fotografies, que poden enganyar, dels primers dies, els escenaris de guerra estan molt lluny. Estan allà a l'Aragó no? I a més és un escenari de guerra molt paralitzat. Les milícies catalanes van anar molt ràpidament a l'Aragó perquè es tenia por que, des d'Aragó, es produís un atac contra Catalunya. Aquesta por queda neutralitzada i a partir d'aquí Catalunya no va córrer el perill durant tot aquest període. Estabilitzat l'únic intent actiu de guerra que hi ha des de Catalunya, és l'operació de Mallorca, de Balears, que queda frustrada, amb lo qual el seu protagonisme bèl·lic queda molt circumscrit. La mobilització per a la guerra va ser la mobilització militant, aquesta mobilització miliciana és la mobilització militant dels

40.000 milicians, és la gent que està al voltant de les organitzacions... Per cert, hi ha 40.000 milicians i 40.000 «patrulleros», és curiosa aquesta simetria. Sí que hi ha un cert racionament, però no hi ha patiment greu generalitzat. Al contrari, inicialment la guerra internament és una festa, és com la festa del Front Popular, salvant les distàncies, la festa del Paris del Front Popular; és una festa perquè puguen els sous, baixen els lloguers, perquè s'ocupen les fabriques; la gent que mai havia tingut res, ara té. I no hi ha masses conseqüències negatives. La llista de baixes del Front d'Aragó, com és un front poc actiu, és petita. Afecta als convençuts, als que hi ha volgut anar; no són víctimes, són herois voluntaris. La guerra és un motiu més polític que una presència constant. L'element de guerra que afecta directament més són els bombardejos, però encara son molt aïllats. I són bombardejos des de vaixells de guerra, sobre el litoral, com a Roses. No hi ha avions que volin i que creïn el terror, com sí es produeix ja a Madrid. Per tant no hi ha una sensació de guerra entre la població. Comencen a haver problemes amb proveïments, però res que sembli insuperable. Encara es pot sortejar aquesta escassetat, els de Barcelona encara poden anar a Badalona o als pobles del voltant a comprar directament als pagesos... És la imatge que jo he volgut explicar, la de que el fonamental en aquesta etapa és més el conflicte intern que no pas el conflicte bèl·lic.

J.V. : Sí, jo amb aquesta situació estic absolutament d'acord. Hi ha un punt que és de festa, primer perquè, clar, hi ha sectors socials que han aconseguit pujades de sou, baixades de lloguer; era estiu, no ho oblidem, hi ha imatges de les platges en diverses històries gràfiques. Aquests primers mesos hi van haver alguns problemes, com de proveïments, que de seguida es va començar a notar, però aquesta escassetat no afectava, com ho farà mesos després i, per tant, el front va quedar lluny. La prova és que aquesta diferència entre front i rereguarda, entre patrullers i milicians al front, qüestió que es véu en alguns articles a la premsa. Recordo un article a la premsa de Badalona en el mes d'octubre o novembre del 36 en el que els patrullers davant l'acusació de que no anaven al front deien: Com que nosaltres no anem al front? La setmana passada vam agafar el cotxe, vam anar al front, van tirar quatre trets i hem tornat. Hi ha en aquesta resposta un concepte de guerra festiu. Això per una banda, i després, per un altres, estan els efectes que s'haguessin notat més, com la militarització i la crida de lleves a través de la premsa i del propi Diari Oficial de la Generalitat, van tenir una eficàcia nul·la. Si tu pots dir: S'han cridat les lleves al juliol, a l'agost... etc., i sempre es va repetint la crida de les mateixes..., la famosa 34, 36... Això què vol dir? Que a efectes pràctics, aquestes crides no van tenir cap efecte. I, per tant, els primers mesos es va viure lluny de la guerra. I a mi, abans ho comentàvem, m'agradaria veure una altra ciutat important, com era València, que també estava a la rereguarda, com va viure aquests primers mesos. Madrid, evidentment, al cap de dos mesos estava abocada a la línia de front, Barcelona queda a la rere-

guarda... Pel que he parlat amb el Jose Luis, pel que jo mateix he estudiat, em dóna aquesta sensació, es viu lluny del front i fins i tot, a veure, per entendre'ns, els estrangers que van venir aquí, les seves descripcions els seus retrats centrats moltes vegades en Barcelona, donen molt la imatge d'una ciutat revolucionària, però alhora festiva. Ara bé, això també tindrà data de caducitat, que en certa manera són els Fets de Maig. Pensem també que m'he dedicat molt a l'estudi i les víctimes de la guerra, i els primers mesos quan s'informa d'un mort al front, es fa un enterrament... D'això he trobat en històries, històries de la Guerra Civil, com per exemple al Vendrell, on el primer que mor o els primers que moren tenen uns reportatges gràfics, tenen unes cerimònies fúnebres espectaculars; una mica com aquella d'en Durruti, en certa manera. Igual a cada localitat. Després, però, tots els pobles i ciutats tindran desenes o centenars de morts i no hi haurà cap cerimònia pública ni res que si assemblei, és més, 75 cinc anys després, de molts d'ells no sabem ni on van morir ni on són enterrats

J.L.M.R.: Els primers enterraments també són una festa, són festes de lloances als herois...

J.V.: ...Sí, i tant! I alguns estan filmats, estan súper retratats, i en canvi després... Hi ha ara nets o besnèts que volen saber alguna cosa on va morir el seu avi o besavi, estem parlant del front... I, en canvi, les primeres setmanes, mesos de la guerra no és lo mateix. Per aquestes s'han de veure aquelles fotografies de les platges! Del juliol, agost o setembre del 36.

A.M.: Bé, gairebé hem fet un partit de futbol i no pas de basquet. Han estat gairebé 90 minuts, però agraïm i molt la participació.